

ЗАНАТСТВО, ТРГОВИНА И УГОСТИТЕЉСТВО У ОПШТИНИ ДОБРЊА 1952–1960

Апстракт: У раду је приказано стање и развој занатства, трговине и угоститељства за вријеме постојања општине Добрња од 1952. до 1960. године. Због недостатка историјских извора, рад је настао искључиво на основу архивских докумената пронађених приликом сређивања фондова Народни одбор среза Бањалука и Народни одбор општине Добрња.

Кључне ријечи: НОО Добрња, занатство, трговина, угоститељство, неразвијеност, друштвени план.

На основу Закона о подјели територије Народне Републике Босне и Херцеговине на срезове, градове и општине 1952. године основан је Народни одбор општине Добрња и припао је Срезу Бањалука.¹ Општини Добрња је прикључена 1955. године територија укинуте општине Кола.² Према Статуту³ из 1956. општина Добрња је обухватала следећа насељена мјеста: Бабиће, Бунаре, Добрњу, Дујаковце, Џајиће (заселак Кола), Горња Кола, Горње Ратково (без засеока Запоље), Гвозденовиће, Хазиће, Кочиће, Конатаре, Локваре, Лусиће, Марчете, Мразово, Павиће, Плавшиће (засеок Кола), Радманиће, Сјутрашњицу, Соколово Горње (са засеоцима Плавшићи, Накоччићи, Ваганац и Митровићи), Стричиће, Шљивно, Вилусе, Влајиће и Зеленце. Општина је имала површину 30.403 ха, 12.843 становника и 1.560 домаћинстава. Основна дјелатност становништва, сточарство и земљорадња, као и остале привредне дјелатности, биле су неразвијене и заостале. Општина је издвајала средства за унапређење занатства, трговине и угоститељства, нарочито послје 1956. године, али су она била недовољна. Нарочито је потенциран развој ових дјелатности у друштвеном сектору, као и побољшање квалификационе структуре запосленог особља. Општина је, у сарадњи са Среским задружним савезом, земљорадничким задругама и Среском занатском комором, помагала отварање занатских радионица, које су служиле унапређењу пољопривреде, радила на побољшању снабјевености

¹ "Службени лист НР БиХ" бр. 11 од 5. маја 1952.

² "Службени лист НР БиХ" бр. 17 од 12. јула 1955.

³ Статут, бр. 3966, донесен на сједници НОО Добрња 15. јула 1956.

занатским материјалом, смањивала таксу на законски минимум приликом отварања радњи, а при разрезу пореза и одређивања паушала трудила се да ово задужење у сваком поједином случају буде правилно одређено, сразмјерно економској моћи занатлије и врсти услужне дјелатности. Према Друштвеном плану привредног развоја Општине Добрња 1957–1961. робни промет из 1956. би се повећао са 51 милиона на 123 милиона динара у 1961, а вриједност занатских услуга са 2,447.000 на 2,808.000 хиљада динара. Планирана вриједност угоститељских услуга у 1961. износила је 1,956.000 динара.

Законом из 1960. укинута је Општина Добрња.⁴ НОО-е Крупа на Врбасу припојена су насељена мјеста: Добрња, Дујаковци, Кола – дио (заселак Горња Кола), Локвари, Лусићи, Павићи, Стричићи и Шљивно, НОО-е Бронзани Мајдан: Радманићи, Вилуси, и Зеленци, НОО-е Бањалука Кола – дио (засеоци Џајићи, Конатари, Плавшићи и Сјутрашњица) и НОО-е Сански Мост насељено мјесто Хазићи.

Занатство

Поред пољопривреде, занатство је било најважнија привредна дјелатност и ове сеоске општине. Оно је послје Другог свјетског рата било и даље у рукама приватних занатлија који су вршили своје услуге као споредну дјелатност привређивања. Према извјештају Мјесног народног одбора Добрња из 1946, на том подручју радили су самоуки мајстори: Тошо (Вида) Башић, зидар, Јован Босанчић, Душан Раковић и Милутин Врањеш, тесари, Љубоја Вукмир и Бошко Антонић, столари. Мјесни народни одбор Радманићи 1949. обавијестио је СНО Бањалука да на његовом подручју раде инокосне занатлије за израду: каца Милош Марићић из Радманића, Игњатија Чавић и Душан Мрђен из Вилуса, буради Миле Савановић из Вилуса и Лазар Ј. Цвијетић из Павића, кошница за пчеле Благоја Рада, Мирко Чалакић и Мирко Пејаковић из Радманића, пљоски за ракију Бошко Дринић из Вилуса, сепета и метли Јово Рапић и Милош Чавић из Вилуса, свирала Ђорђо Пантелић из Вилуса, чешљева Ратко Богојевић из Вилуса, лопата Ристо Вурунић из Вилуса и вила Симо Топић из Павића.

Исте године у Колима су радиле занатлије за израду косишта, грабаља и вила: Душан Гајић, Петко Кнежевић, Грујо Кнежевић, Ђоко Кнежевић и Ђуро Тривковић. Сепете су израђивали Душан Трубајић, Душан Пашалић, Милош Ирић, Владо Божић, Симеун Моцоња, Душан Гојић и Душан Јаворац. За израду ножева мајстори су били ковачи Мирко и Остоја Вуклишевић, а за бурад Бранко Вуклишевић.⁵ Занатство није задовољавало основне потребе становништва, како по врсти услуга тако ни по броју занатлија и квалитету услуга.

⁴ Закон о укидању општина Јања, Рибник, Добрња и Средње, објављен у "Службеном листу НР БиХ" бр. 50/60

⁵ АРС БЛ, 99, Народни одбор среза Бањалука, бр.7044/49

У развој занатства улагана су скромна средства. Развојем комуне почела се осјећати потреба за неким занатима који нису били заступљени, као што су кројачки, обућарски и фризерски.

На подручју Општине Добрња дозволе за рад занатских радњи, издате од Народног одбора среза Бањалука, међу првима су добили Тошо (Вида) Башић за ковачку радњу 1951.⁶ и Стеван (Илије) Вукелић за млин 1953.⁷

Земљорадничка задруга Добрња отворила је 1956. Занатско-пекарску радњу у Добрњи и вршила испоруку пецива својим члановима и радницима, којих је било око 700, запосленим на изградњи пута за Мањачу и у Предузећу дрвне индустрије "Врбас" из Бањалуке, који су у Мањачи експлоатисали шуму. Пословођа задружне пекаре био је Драгутин Цвијетић. То је била прва занатска радња у друштвеном сектору на подручју ове општине. Хљеб се пекао у дотрајалим пећима и неусловним просторијама,⁸ а задруга није имала новаца да их поправи и реновира, па је ријешила да их прода. Уговором о преносу, закљученом у Београду између Земљорадничке задруге Добрња и Државног секретаријата за послове народне одбране 30.12.1957, задруга је пренијела своје непокретности: пекару, задружни дом и магацин, уз накнаду од 17,165.106 динара, у посјед ДСНО.⁹

Код Среске занатске коморе Бањалука у јануару 1959. регистроване приватне занатске радње су имали ковачи Душан (Тоше) Башић из засеока Кадина Вода, Мићан (Илије) Кривокућа¹⁰ и Ђорђе (Илије) Кривокућа из Стричића, Борислав (Томе) Дринић и Млађен (Гојка) Дринић из Вилуса и млинар Стеван (Илије) Вукелић. Без одобрења су занатску дјелатност обављали ковачи Живко Секулић и Милош Вукић из Радманића, Лазар Станић, Мирко Пантелић из Хазића и Милорад Нинковић из Кола, столари Љубоје Вукмир из Добрње, Бошко Антонић из Шљивна, Милан Бисерчић, Тривун Бабић и Милан Козомара из Вилуса и Станко Дедић и Милош Скендерија из Кола. На исти начин радио је и власник два млина – воденице на ријеци Гомионици Томо Жабић звани Долимара из Вилуса, рођен 1896, син Николе и Јованке рођене Петковић, отац шесторо дјеце. У млину се могло самљети дневно 250 кг брашна. Томо Жабић је имао је дозволу за искоришћавање водних снага за вријеме Краљевине Југославије.¹¹

У регистар занатских дјелатности и самосталних занимања НОО Добрња уписани су за услужно печење ракије (ракијским котлом): Бранко Дринић,

⁶ АРС БЛ - 99 Народни одбор среза Бањалука, бр. дозволе 4997 од 24. марта 1951.

⁷ Исто, број дозволе 8148 од 16. септембра 1953.

⁸ АРС БЛ, 99, Народни одбор среза Бањалука – сједнице Савјета 1957.

⁹ НОО Добрња, кутија 7/58

¹⁰ Кривокућа Милош, рођен 1911. у Стричићима, ковачки занат је обављао од 1933. године. Дозволу за ковачку радњу издао му је Народни одбор среза Бањалука под бројем 9951. од 29.9.1953.

¹¹ АРС БЛ, 122, Народни одбор општине Добрња, бр. 742/55 од 24. октобра 1955.

Васкрсије Зељковић и Милован Дринић из Вилуса, Ђорђо Савић из Хазића, Момир Раковић из Шљивна, Мирослав Секулић и Лука Ј. Гргић из Радманића, Правомир Плавшић, Спасоја Плавшић, Милија Плавшић, Светозар Џајић, Илија Џајић, Гојко Малетић и Стојко Дабић из Кола и Момир Раковић и Марко Дивљак из Шљивна. У исти регистар за печење креча уписани су и Вид Башић из Добрње и Мићо Кочић, а за кројачке услуге Миљка – Босилка Савић из Хазића, Дрена Петровић, Дрена Благојевић и Мара Тадић из Добрње, Цвија Вуковић из Хан Кола и Роса Дринић и Даница Лубурић из Вилуса

У Друштвеном плану привредног развоја општине Добрња за раздобље од 1957. до 1961. планирано је отварање 18 занатских радњи: по пет ковачко-коларских и кројачких, шест столарско-тесарских и по једне фризерске и обућарске.

Трговина

Прије Другог свјетског рата трговина на подручју општине Добрња је била у рукама приватника, који су у малим и нехигијенским дућанима обављали трговачку дјелатност. Јово Раковић¹² и Благоје Сладојевић из Добрње,¹³ Јово и Милева Петровић из Кадине Воде,¹⁴ Васо Чергић из Шљивна,¹⁵ Борислав Илић из Локвара¹⁶ и Спасоја Петковић из Радманића¹⁷ имали су ситничарске радње. Послије завршетка рата на овом подручју бавили су се малопродајом дувана и соли Јово Кривокућа из Стричића и Милош Вуколић из Добрње, а Василија Рис из Хан Кола дувана и жижица.¹⁸ Посљератна трговина се развијала углавном преко земљорадничких задруга. Земљорадничка задруга у Добрњи 1946. отворила је продавницу у згради Благоја Сладојевића.¹⁹ Продавнице су снабдијевале потрошаче индустријском робом по планској расподјели до 1952. а касније слободном трговином. Због недостатка материјалних средстава, стручног кадра и слабих саобраћајница трговина није могла задовољити потребе становништва.

---

¹² АРСБЛ, 23, ФИ-185/35, кутија 34, обртницу издало Среско начелство Бањалука под бројем 15596/35 од 5. јуна 1935

¹³ АРСБЛ, 23, ФИ-259//31

¹⁴ АРСБЛ, 23, ФИ-146/35, кутија 32. Поред трговине мјешовитом робом, бавили су се и гостионичарством.

¹⁵ АРСБЛ, 23, ФИ-188/38, кутија 35, Овлашћење за обављање ситничарске радње издало Начелство Среза бањалучког 16. маја под бројем 9085/38 16. маја 1938.

¹⁶ АРСБЛ, 23, ФИ-138/38, кутија 35, Овлашћење за обављање ситничарске радње издало Начелство Среза бањалучког 16. маја под бројем 4282/38 4. марта 1938.

¹⁷ АРСБЛ, 23, ФИ-175/35, кутија 34, Обртницу издало Среско начелство Бањалука под бројем 10751/30 од 20. маја 1930.

¹⁸ АРС БЛ, 99, бр. 2730/46

¹⁹ АРС БЛ, 99, бр. 3318/46

Почетком 1956. радиле су продавнице мјешовите робе у Добрњи²⁰ и Вилусима,²¹ које је отворила Земљорадничка задруга Добрња. Пословођа продавнице у Добрњи био је Војин Малешевић, а продавнице у Вилусима Јован Зељковић. Продавнице у Стричићима, Колима и Горњем Соколову отвориле су земљорадничке задруге из тих мјеста. У Горњем Раткову²² је продавницу имала Земљорадничка задруга Ораховљани из општине Мркоњић Град, а касније Земљорадничка задруга из Стричића.

Након припајања Земљорадничке задруге Кола Земљорадничкој задрузи Добрња, на сједници НОО Добрња од 17. маја 1956. одлучено је да се Земљорадничкој задрузи Добрња за смјештај продавнице додјели без накнаде зграда уписана као општенародна имовина, којом је управљао "Омладински дом" у Колима.²³ Продавником је руководио Душан Малетић.

Почетком 1957. НОО Добрња одобрио је Земљорадничкој задрузи Стричићи отварање продавнице мјешовите робе "Мањача" у Шерковици. Отварање продавнице тражио је Погон шумске експлоатације ПДИ "Врбас" Мањача је за потребе својих радника обезбиједио просторију за продавницу у својој управној згради. Продавником је руководио Милутин Кочић из Стричића. Исте године Земљорадничка задруга Добрња добила је одобрење за отварање продавнице у Хазићима. За шефа продавнице именован је Рајко Југовић.²⁴ Крајем 1957. радила је продавница у Радманићима.

Средином 1961. Земљорадничка задруга "Змијање", са сједиштем у Добрњи (настала фузијом Земљорадничке задруге Стричићи и Земљорадничке задруге Добрња 1960), имала је продавнице у Добрњи, Вилусима, Колима, Хазићима, Стричићима, Бунаревима, Мањачи и откупни магазин у Добрњи и Стричићима.

Да би се повећао промет и побољшало снабдијевање становништва индустријском робом, Општина је планирала формирање трговачког предузећа са сједиштем у Добрњи, у чијем саставу би биле све продавнице чији су оснивачи земљорадничке задруге. Такође је планирала повећање броја продавница и запосленог особља, побољшање смјештајног простора за чување робе, праћење тржишта и укуса потрошача. Једна продавница 1956. опслуживала је око 2.568 становника, док је за 1961. планирано 2380. Нарочита пажња требала се

---

²⁰ АРС БЛ, 99, Рјешење о оснивању продавнице, бр. 10408 од 29. јуна 1954.

²¹ Одобрење за отварање продавнице индустријском робом на мало у Вилусима издао је Народни одбор среза Бањалука 7. априла 1955. под бр. 4842. Пословођа продавнице је био Јован Зељковић, рођен 1922. у Вилусима, са завршена четири разреда основне школе и тромјесечним књиговодственим курсом. Био је три године књиговођа у СРЗ "Слобода" у Вилусима.

²² НОО Добрња, бр. Пов. 12/56 од 18. фебруара 1956.

²³ Грађевинску дозволу за оправак зграде за продавницу издао је Народни одбор општине Добрња 14. маја 1956. под бројем 2499/56

²⁴ НОО Добрња, бр. 04–2510 од 2. септембра 1957.

посветити откупу кромпира и зоби и осталих пољопривредних производа који су се гајили у овим крајевима, чиме би се побољшао стандард становништва.

Угоститељство

Угоститељство у послератном периоду готово да није ни постојало нити је било услова за његово унапређење. Једну кафану са преноћиштем у Добрњи од 1945. држао је Благоје Сладојевић. Продају алкохолних пића вршила је трговинска мрежа на мало, а за отварање локала за вршење услуга, смјештаја и исхране није било ни материјалних могућности ни економске оправданости. Средином 1956. Општина је обавијестила Завод за статистику да на њеном подручју нема никаквих угоститељских објеката.²⁵ Средства утрошена за угоститељство до краја исте године била су незнатна и недовољна за унапређење и подизање нивоа услуга.

Први угоститељски објекат, Бифе "Змијање" у Добрњи, отворила је 1957. Земљорадничка задруга Добрња са сједиштем у Добрњи.²⁶ Предмет пословања било је точење пића и служење хладним и топлим јелима. Правила радње донесена су 20. маја 1958. на сједници Народног одбора општине Добрња. За пословођу је постављен Миле Дивљак из Добрње. Главни задружни савез БиХ, на својој сједници од 17. марта 1958, донио је одлуку да се угоститељске јединице издвоје из земљорадничких задруга и предају општедруштвеној угоститељској мрежи.²⁷ Рјешењем Земљорадничке задруге с. о. ј. Добрња од 23. маја 1958, радња је предата на управљање Народном одбору општине Добрња.

Због недостатка новца Општина није планирала изградњу нових угоститељских објеката, већ само побољшање услуга у постојећој гостионици, у којој су била запослена три радника. У јуну 1959. године Бифе "Змијање" предат је на управљање Мили Дивљаку из Добрње и Радојици Џајићу из Кола. Угоститељска радња је лоше пословала па је ликвидирана крајем исте године.

Отварање угоститељских радњи у приватном сектору почело је шездесетих година. Међу првим, одобрења за служење алкохолних и безалкохолних пића на мало, црне кафе, разних меза и печеног меса су добили Миле Дивљак²⁸ за радњу "Мањача" у Добрњи и Радојица Џајић²⁹ за радњу "Волан" у Хан Колима.

---

²⁵ НОО Добрња, пов. бр. 28 од 27. јуна 1956. године

²⁶ Рјешење НОО Добрња, бр. 04–446 од 25. фебруара 1957. Угоститељска радња је уписана у регистар привредних предузећа и радњи код Окружног привредног суда Бањалука, Фи-572/58 од 19. јуна 1958.

²⁷ НОО Добрња, бр. 0405–978 од 9. априла 1958.

²⁸ Рјешење НОО Добрња бр. 04–43 од 14. марта 1960.

²⁹ Рјешење НОО Добрња бр. 04–188 од 17. марта 1960.

Милош Кривокућа

Стеван Вуколић

Млађен Дринић